

Franc Mali

NEKATERA VPRAŠANJA OBJEKTIVNEGA IZBORA ZNANSTVENIH TEORIJ V
SODOBNI EPISTEMOLOGIJI

SOME QUESTIONS OF OBJECTIVE CHOICE OF SCIENTIFIC THEORIES IN
MODERN EPISTEMOLOGY: The text deals with some questions of objec-
tive choice of scientific theories (hypothesis) in modern epis-
temology. Those questions are important for the methodological
rules in social sciences too. The legitimation of this sort dis-
cussion represents the fact that even authors of methodological
manuals for empirical sociological research accept in their ex-
planations general epistemological problems. In that sense the
main emphasis regards to Kuhn's learning of objective choice of
scientific theories.

I.

Po tradicionalni kartezijski konceptiji je epistemologija v
bistvu individualna zadeva, ki se omejuje na argumentativne pos-
topke znotraj zavestnega mišljenja. Kolikor privzamemo idejo, da
je cilj epistemologije zagotavljanje zanesljivosti procesov for-
miranja mišljenja nasploh, vključno s procesi, katerih delovanje
se nahaja zunaj zavestnega, potem ni več razloga, zakaj bi epis-
temologijo še naprej omejevali na procese, ki se nanašajo zgolj
na posameznika. Enako pomembno je, da se epistemološka pozornost
usmeri na družbene procese, v okviru katerih prihaja do inter-
personalnega posredovanja informacij oziroma do utrjenega kon-
senza v določeni skupnosti.

Na temelju te uvodne opredelitve razlikovanja med tradicionalnimi in sodobnimi epistemološkimi cilji bomo skušali začrtati nadaljnji tok naše diskusije. Omejili se bomo na nekatera vprašanja ključne regulativne ideje sodobnih metodoloških pravil, na idejo objektivnega znanstvenega spoznanja; bolj natančno, na problem objektivne izbire znanstvenih teorij (hipotez). Skušali bomo kritično osvetliti nekatera vprašanja v okviru sodobnih epistemoloških teorij znanosti, ki so vplivala na oblikovanje metodoloških pravil in norem tudi na področju družboslovnega raziskovanja.

Na to, kako je ta vpliv pomemben, nas med drugim opozarja tudi prispevek Petra Swanbora z letošnjega mednarodnega srečanja družboslovnih metodologov v Dubrovniku.¹

Swanbor izhaja iz predpostavke, da ključne regulativne ideje vsakega metodološkega raziskovanja niso predmet intenzivnega miselnega ukvarjanja praktično delujočih znanstvenikov, kar pa ne pomeni, da za njih kategoriji veljavnosti ali zanesljivosti, ki sta neposredno izvedeni iz regulativne ideje resničnosti oziroma objektivnosti znanstvenega spoznanja, nista pomembni. Sistematizacija regulativnih idej glede na metodološka pravila je še kako pomembna v sodobnih diskusijah o metodologiji družbenih znanosti (npr. v debatah med kvantitativnim in kvalitativnim raziskovanjem ali pa debatah med fundamentalnim in "policy" raziskovanjem). Razliko v metodoloških pristopih moramo iskati ne samo v uporabi različnih spoznavnih principov, temveč tudi v različnem razumevanju istih spoznavnih principov.

-----
1. P.G.Swanborn: Regulative ideas and methodological norms in mainstream, policy- and interpretative research, International Conference "Social Science Methodology", Dubrovnik 1986

II.

Izhajamo iz predpostavke, da izvor različnih razumevanj istih spoznavnih principov sega na raven meta-teorij znanosti, ne pa šele na področje iz teh meta-teorij znanosti izvedenih posameznih metodologij; v tem smislu kot da bi imeli enotno epistemološko teorijo temeljnih regulativnih idej, razlike pa naj bi nastopile šele v okviru posameznih metodologij. Če se še enkrat povrnemo k Swanbornu, potem nam njegova določitev interpretativnega raziskovalnega pristopa v družboslovju kot tistega, katero je na račun zanemarjanja strogo objektivno opredeljenih metodoloških standardov poudarjalo element idiosinkratičnih lastnosti raziskovalnega subjekta, lastnosti instrumentov ali situacijskih okoliščin, služi kot izhodiščna točka za vračanje nazaj, v meta-teorijo, k Kuhnovemu konceptu objektivnega izbora znanstvenih teorij. Kuhnovo učenje je imelo kot sestavni del širše teorije strukture znanstvene spremembe - v sodobnih spoznavnih diskusijah se uporablja v različni konotaciji, na primer v pomenu popolnega ali delnega pretrganja z analitično-empirično spoznavno teorijo, v pomenu skrajnega iracionalizma ali specifičnega racionalizma, v pomenu "globalnega" ali "lokalnega" determinizma izbora teorij, itd. - vpliv pri konstituiranju posameznih znanstvenih metodologij.²

-----
2. glej:

- Barnes B.: T.S. Kuhn and Social Science, The Macmillan Press LTD, London, 1982
- Cohen J.B.: The Revolution in Science, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, 1985
- Detel W.: Wissenschaft, v: Philosophie - Ein Grundkurs, hrsg. Schaedelbach E.M.H., Rowohlts Enzyklopaedie, Hamburg, 1985
- Laudan L.: Science and Values, University of California Press, Berkely, 1984

Zanimivo je, da posamezni avtorji sodobnih metodoloških priročnikov za sociološka raziskovanja eksplicitno prenašajo v sodobni teoriji znanosti znano in na splošno sprejeto kontroverzno med t.i. popperijansko šolo mišljenja in t.i. kuhnijansko šolo mišljenja na raven vprašanj obče družboslovne metodologije.³

V tem pomenu, da kolikor je Kuhnova historizacija teorije znanosti predstavljala prelom s Popperjevim kritičnim (logičnim) racionalizmom, potem to enako velja za ožji segment metodoloških vprašanj. Zoper metodološki normativizem, utemeljen na logično-deduktivnem falzifikacionizmu, naj bi nastopil metodološki pragmatizem Kuhrovega ali Feyerabendovega tipa.⁴

Sele ta "stil" metodološkega mišljenja naj bi namreč prekinil s tradicijo idealno-tipskih modelov raziskovanja, ki ne upoštevajo vseh specifičnosti vsakega posameznega raziskovalnega postopka.

Takšni postopki redukcije občin teoretskih na raven

- Novaković S.: Hipoteze i saznanje, Nolit, Beograd, 1984
- Papineau D.: Reality and Representation, Basil Blackwell Ltd., Oxford, 1987
- Ule A.: Od filozofije k znanosti in nazaj, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1986

3. Alemann H.: Der Forschungsprozess - Eine Einfuehrung in die Praxis der empirischen Sozialforschung, B.G.Teubner, Stuttgart, 1984

4. Feyerabend je na temelju t.i. epistemološkega anarhizma gojil kritiko tradicionalnih logično-pozitivističnih modelov mišljenja. (glej: Feyerabend P.: Wider den Methodenzwang, Suhrkamp Verlag, Frankfurt/M, 1976)

specifičnejših metodoloških kontroverz so dobili oporo v tistem problemskem sklopu sodobnih teorij znanosti, ki jih označujemo s kontekstom odkritja in kontekstom upravičevanja znanstvenih teorij (hipotez). V našem primeru je glede na diskurz predlog "rešitve" naslednji: vprašanje postopkov nastanka znanstvenih teorij oziroma hipotez je ravno tako pomembno kot vprašanje postopkov njihovega preverjanja, torej je neustrezno izključevanje prvega na račun drugega, kar so delale vse sodobne logično-positivistične šole mišljenja, vključno s hipotetično-deduktivnim falzifikacionizmom.⁵

Vsebina obeh kategorij, konteksta odkritja in konteksta upravičevanja, ni izčrpana v vprašanju postopkov nastanka in preverjanja znanstvenih teorij. Vključuje širše problemsko polje in se faktično nahaja na presečišču vseh sodobnih spoznavno-teoretskih diskusij. Se pa ravno preko tega ključnega vprašanja navezuje na problem ločevanja metodološkega normativizma in metodološkega pragmatizma.

III.

Kuhn je svoje razumevanje izbora in zamenjave znanstvenih teorij razvil kot (negativni) odgovor predhodnim strogo racionalističnim epistemološkim teorijam znanosti. Te teorije so kriterije izbora in zamenjave znanstvenih teorij opredeljevale na način objektivnih, racionalno artikuliranih algoritmov. V širšem gnoseološkem pomenu so izhajale iz kategorije dokazne resnice. Kot trdi znani epistemolog Lakatos, Popperjev učenec, je ideja dokazne resnice veljala za klasično intelektualno vrednoto. Predstavljala

-----
5. Mali F.: Vprašanje konteksta odkritja in konteksta upravičevanja znanstvenih teorij v spoznavno-metodoloških diskusijah, Metodološki zvezki 1, Ljubljana, 1987

je etos vsakega raziskovalnega postopka. S pojavom Einsteinove relativnostne teorije naj bi bilo sicer omajano prepričanje, da je znanstveno vedenje dokazno vedenje - dokazano bodisi z močjo intelekta (logike) bodisi z evidentnostjo čutil (empirije) - vendarle naj bi Popper s pravilnim doumetjem vseh implikacij propada do takrat najbolj potrjene teorije, Newtonove teorije, vzpostavil s hipotetično-deduktivnim falzifikacionizmom nov koncept racionalističnega izbora in zamenjave znanstvenih teorij.⁶

Koncept racionalističnega izbora znanstvenih teorij je torej izhajal iz predpostavke stroge evidentnosti pravil, pravil formalne logike ali nevtralnega izkustva, ki so osvobojena vseh primesi subjektivnosti. Ta predpostavka je bila sprejeta kot aksiom, ne glede na siceršnje razlike med t.i. verifikacionističnim in falzifikacionističnim pristopom. Če že omenjamo te razlike, potem jih označimo kot različni pristopi k problemu indukcije. Iskanje rešitve tega problema je od Huma naprej figuriralo kot centralna tema vsake spoznavne teorije, tudi sodobnih epistemoloških teorij.

Popperjevo teorijo tretjega sveta bi lahko imeli za kompendij teh racionalističnih metodoloških prizadevanj. Četudi v okviru tega učenja o tretjem svetu ne gre toliko za predstavitev metodološke dimenzije falzifikacionizma, temveč za širšo utemeljitev njegovega ontološko-gnoseološkega substratuma, pa je to učenje z idejo tretjega, t.j. objektivnega sveta, ki je svet raziskovanja znanstvenih problemov, kritično argumentativnih znanstvenih postopkov in v okviru katerega mora biti izključena vsaka pomisel na subjektivno, najbolj pregnantno izrazilo osnovno

-----

6. Lakatos I.: Falsifikations and the Methodology of Scientific Research Programmes; v: Criticism and the Growth of Science, Cambridge at the University Press, Cambridge, 1970

intenco racionalističnega izbora in zamenjave znanstvenih teorij.⁷

Drugo vprašanje seveda je, v kolikšni meri je bilo temu cilju v okviru teorije tretjega sveta tudi dejansko zadovoljeno. Ne tem mestu sicer ni prostora, da bi se obširneje seznanili z vsemi kritičnimi pripombami na račun nekonsistentnosti Popperjeve teorije objektivnega sveta. Opozorimo naj le na to, da takšen tip kritike kot ga je gojil znani nemški spoznavni teoretik A. Wellmer ravno tako odpira pot celovitejšem razumevanju problema izbora in zamenjave znanstvenih teorij iz zornega kota specifičnejših metodoloških raziskovanj. Kljub temu, da antinomičnost teorije Popperjevega objektivnega sveta išče v kontroverzi med formalno-logičnim in transcendentarno-logičnim, kar pa je glede na njegov filozofski diskurz razumljivo.⁸

Vodilo našega razpravljanja vseskozi temelji na podmeni, da so vprašanja obče epistemologije neločljivo povezana z raziskovalnimi postopki posameznih metodologij. Tudi ko gre za problem objektivne izbire in zamenjave znanstvenih teorij oziroma hipotez. Iz praktičnega raziskovanja vzemimo primer odločitve o sprejetju oziroma zavračanju nulte hipoteze, trditve, da med dvema variablama ne obstaja nobena zveza. Ta odločitev navsezadnje temelji na konvencionalno določeni meri signifikance kot tudi na predpostavki o veljavnosti in zanesljivosti podatkov. Spori o statistični in vsebinski signifikanci pa kažejo, kako težak je ta

-----
7. glej: - Popper K.R.: Objective Knowledge. An Evolutionary Approach, Clarendon Press, Oxford, 1972

- Popper K. R.: Conjectures and Refutations, Routledge - Kegan Paul, London, 1963

8. Wellmer A. : Methodologie als Erkenntnistheorie, Suhrkamp Verlag, Frankfurt/M, 1976

proces odločanja. Povsem razumljivo je, da je za izvedbo praktičnih raziskovalnih postopkov pomembnejše od poznavanja vseh sporov, ustrezno apliciranje konvencionalno določene mere sig-nifikance. Kar ne pomeni, da v okviru praktičnega raziskovanja, vsaj posredno, niso pomembna tudi splošna spoznavna vprašanja.

IV.

Kuhnovi epistemološki teoriji "lokalnega" determinizma izbire teorij je bil predvsem s strani profesionalnih epistemologov v okviru filozofije znanosti pripisan značaj nekompetentnosti.⁹ Govoril je zoper njihovo tradicijo racionalne razrešitve teoretskih kontroverz v razvoju znanstvenega spoznanja. Ker po teh predstavah t.i. interparadigmatske diskusije naj ne bi imele racionalnega zaključka, razen v primeru delovanja eksternih, izven-znanstvenih faktorjev (npr. manipulacije mehanizmov moči znotraj institucionalne strukture znanstvene skupnosti), se Kuh-novem pristopu pripisuje iracionalizem in relativizem. Skratka, pridaja se mu predikate, ki naj bi že v naprej izključili njegovo pojasnjevalno zmožnost pri vprašanih postopkih izbire teorij (hipotez) v znanosti.

Takšne ocene se največkrat spodbujene z dejstvom, da Kuhnov kon-cept inkomenzurabilnosti znanstvenih paradigem predstavlja dokaj radikalno inačico holističnega pristopa k temam sodobne teorije znanosti. Na najbolj sintetični ravni bi lahko radikalni holistični pristop predstavili na temelju definiranja in

-----

9. Poimenovanje "lokalni" determinizem izbire teorij, kot nasprotje "globalnemu" determinizmu, povzemamo po Larry Laudanu. (glej: Laudan L: Science and Values, University of California Press, Berkely, 1984)

razčlenitve treh strukturnih nivojev kategorije paradigme (ontološkega, metodološkega, kognitivno-vrednotnega). Holistični nazor predpostavlja, da se vsi trije strukturni nivoji v procesih zamenjave znanstvenih teorij spreminjajo na izomorfen način.

Ce pa skušamo Kuhnov holistični koncept inkomenzurabilnosti paradigem bolj približati problemom praktične metodologije, ga moramo izpeljati na vprašanje funkcije in strukture sistema pojmov v znanosti. V navezavi na Duhemovo-Quinovo verzijo holizma, ki s tega vidika predstavlja najbolj izdelan pristop. Radikalni holizem izhaja iz naslednjih predpostavk:

1/ spoznanje posameznega dela (pojmovne strukture) vedno že implicira nujnost spoznanja celote; pojmovne strukture, vključno s temi v naravoslovnih znanostih, so hermenevtičnega značaja.

2/ podobno kot znanstveno vedenje pridobivamo kot celoto, ga tudi v odnosu do izkustva postavljamo kot celoto; izrekanje pojma predpostavlja identifikacijo stvari v okviru celotnega pojmovnega sistema;

3/ evaluacija posameznih generalizacij vključuje nujnost evaluacij vseh generalizacij sistema; nobenega pojma oziroma trditve ne moremo obravnavati izolirano, neodvisno od celote vseh ostalih pojmov in trditev.

Skupni imenovalac teh zaključkov je: referenčni okvir izrekanja pojmov ni določen samo z njihovim neposrednim odnosom do pojavov (objektivnega sveta), temveč tudi z odnosom do obstoječega pojmovnega sistema, ki obvladuje paradigmo posamezne znanstvene skupnosti. Gre za tipični konvencionalizem. Med posameznimi členi kognitivne strukture vladajo odnosi fleksibilnosti in revirzibilnosti. Ne samo t.i. sintetični (empirični) pojmi (generalizacije), temveč tudi analitični pojmi (generalizacije) so določeni s

strategijo posamezne skupnosti raziskovalcev (vključujejo ak-
konvencije).¹⁰

V.

En bloc izenačevanje Kuhnovega koncepta inkomenzurabilnosti
znanstvenih paradigem z iracionalizmom je zanemarilo racionalno
"jedro" njegovega učenja o izboru znanstvenih teorij. Kuhn je
že v "Structure of Scientific Revolutions" uporabljal načelo
prepričevalne argumentacije v kontekstu izbire znanstvenih
paradigem kot poseben tip racionalne argumentacije.¹¹

Analiza vseh kasnejših Kuhnovih prispevkov, v okviru katerih se
je bolj eksplicitno ukvarjal s to tematiko, nas prepričuje v
pravilnost našega sklepanja.¹²

S tem dostavkom, da je glede na predhodno uveljavljeno
razumevanje regulativne ideje objektivnega spoznanja razvil neko
bolj specifično epistemološko verzijo racionalističnega izbora
znanstvenih teorij. Na tem mestu moramo ponoviti tezo, ki smo jo
-----

10. Ule A.: Od filozofije k znanosti in nazaj, Državna založba
Slovenije, Ljubljana, 1986

11. Kuhn S. T.: The Structure of Scientific Revolutions, The
University of Chicago Press, 1962

12. glej: - T.S. Kuhn: Postscriptum, 1970 (v: Kun Tomas: Struk-
tura

naučnih revolucija, Nolit, Beograd, 1974)

- Kuhn S.T.: Reflections on my Critics; v: Criticism and
the Growth of Knowledge, Cambridge University Press, 1970
- Kuhn S.T.: Objektivnost, vrednostna sodba in izbor
teorije, Casopis za kritiko znanosti, 1984/64-65

izpostavili že na začetku: izvor različnih razumevanj istih spoznavnih principov sega na raven meta-teorij znanosti, ne pa šele na raven iz teh meta-teorij izvedenih posameznih metodologij. V nobenem primeru pa Kuhna ne moremo zavreči kot iracionalista. Kljub temu, da ga lahko zaradi delne nekonsistentnosti njegovega pristopa podvržemo ostri kritiki.

Kuhn ni izključeval funkcije t.i. dobrih razlogov v postopkih izbire konkurenčnih znanstvenih teorij. Te dobre razloge je izenačeval z uveljavljenimi standardi znanosti: npr. natančnost, enostavnost, plodnost, itd. Njegovo sprejemanje teh razlogov pa ga ni vodilo k enostavnemu normiranju razlogov v pravila izbire. Kot da bi delovali na način logičnega ali matematičnega dokaza. Izhajal je namreč iz dveh premis:

1/ Standardi oziroma kriteriji, na katere se znanstveniki eksplicitno in javno sklicujejo v procesu upravičevanja svojih izbir teorij, so tipično dvoumni, tako zelo, da se posamezniki, ki sicer delijo iste standarde (npr. točnost, konsistentnost, domet, enostavnost, plodovitost), legitimno razlikujejo v njihovi aplikaciji konkretnih primerov. Delijo te standarde, saj so predpogoj preživetja znanosti, vendar jih ne uporabljajo ne enak način.

2/ Ti standardi ne samo da so dvoumni, temveč so tudi kolektivno inkosistentni, kar pomeni, da kolikor nastopajo skupaj, so v stalnem konfliktu drug z drugim. (Vsaj v "oklepaju" moramo opozoriti na dejstvo, da so bili primeri, ki naj bi ilustrirali predhodno navedeni težavi v aplikaciji standardnih kriterijev, vzeti iz zgodovine znanosti, četudi naj bi se, tako trdi Kuhn, nič manj silovito pojavljali tudi danes.)

Iz teh izhodiščnih premis je Kuhn izvedel naslednji splošnejši zaključek: vsak primer izbire teorij mora vključevati zmes objek-

tivnih in subjektivnih oziroma skupnih in individualnih kriterijev. Objektivni kriteriji so preveč amorfni, da bi zagotavljali izvršitev posamezne izbire. Učinkovitost skupnih(objektivnih) kriterijev ni odvisna od dovršenosti njihove artikulacije na način objektivnega algoritma, na temelju katerega naj bi bil diktiran izbor posameznega znanstvenika.

Kuhn je pojasnjeval mehanizme izbora teorij po analogiji z drugimi sferami človekovega življenja. Po njegovem mnenju kriterije, ki vplivajo na odločitve, ne da bi specificirali, kakšne morajo biti te odločitve, v vsakdanjem življenju predstavljajo maksime ("Dobro premisli, preden kaj storiš") in posamezne vrednote, ki jih je akceptirala neka družbena skupina. Od tod mu je opredlitev standardov kot kognitivnih vrednot, ne pa pravil izbire, ustrežnejša.

Ze na tej točki se nam, v skladu z našo zahtevo, da se moramo ob predstavitvi ključnih predpostavk kritično soočiti z vsemi njihovimi pomankljivostmi, zastavlja naslednje vprašanje: v kolikšni meri takšna izvajanja analogij, ki temeljijo na neekspliciranem vedenju o funkciji maksim in vrednot, lahko služijo kot dokazni material. Analogija je izvedena iz predpostavke, da maksime spreminjajo značaj odločitve. Ni pa podanega nobenega pojasnila, ki bi preprečeval možni sklep, da te maksime ne predstavljajo več kot post hoc legitimacije že izvršenih delovanj.

Drugi aspekt naše kritike moramo usmeriti na vsebino Kuhnove eksplikacije standardov izbire kot funkcionalnih predpostavk razvoja znanosti. V prispevku "Reflections on my Critics" je teza o variabilnosti odločitev znanstvenikov v procesu izbire znanstvenih teorij kot predpogoju napredka znanosti pojasnjena z dejstvom, da odločitev za izbiro posamezne teorije v času krize znanosti vsebuje veliko stopnjo rizika. Če ta rizik ne bi bil

distribuiran preko celotne znanstvene skupnosti, tako da vsaka individualna aplikacija objektivnih kriterijev izbora vsebuje različno stopnjo rizika, potem bi obstajala nevarnost prenehanja znanstvenega napredka. Katero nevarnost naj bi namreč vsebovala enodušna konformnost znanstvenikov v postopku izbora teorij?

To nevarnost je Kuhn predstavil v prispevku "Objektivnost, vrednotna sodba in izbor teorije".¹³

Bila naj bi v naslednjem: "Z normami sprejetja, postavljenimi prenizko, bi se premikali od enega atraktivnega globalnega nazora do drugega, ne da bi tradicionalni teoriji dali priložnost, da bi pokazala ekvivalente dobre strani. Z višje postavljenimi normami ne bi bil nihče, ki izpolnjuje kriterij racionalnosti, nagnjen k temu, da bi preiskoval novo teorijo, da bi jo artikuliral na načine, ki bi pokazali njeno plodnost ali razvili njeno točnost ali domet. Dvomim, da bi znanost preživela spremembo."¹⁴

Ce bi bil Kuhn v svojem izvajanju konsekventen, potem bi moral opredeliti tisti razpon variabilnosti odločitev izbora teorij, znotraj katerega je še možno predpostavljati, da se bo izvršil teoretski progres. V modelu, ki izhaja iz takšnega koncepta variabilnosti, je pričakovanje opredelitve teh limit upravičeno.

Določena nekonsistentnost argumentacije se izraža v Kuhnovi tezi,

-----

13. V izvorniku se ta ključni Kuhnov tekst za razumevanje njegovega koncepta objektivnega izbora znanstvenih teorij imenuje "Objectivity, Value Judgment and Theory Choice". (glej: Kuhn T.S.: The Essential Tension, University of Utah Press, 1977)

14. Kuhn S.T: Objektivnost, vrednotna sodba in teoretska izbira, Casopis...., str. 11

da so temeljne kognitivne vrednote (standardi izbire) v celoti konsenzualni in dolgotrajni atributi znanosti, ki so neodvisni od neke specifične teorije, ob hkratnem evociranju teh kognitivnih vrednot (standardov izbire) kot spremenljivih v času in v skladu s posamezno izbiro teorije. Treba je dodati, da je Kuhn to zagato v svoji argumentaciji skušal rešiti na ta način, da je v dostavku trdil, da so historično spremembe vrednot običajno zakasnelo in predvsem nezavedno povezane z izborom teorij. Pomembnost prve je praviloma manjša od druge, kar naj bi izključevalo možnost sklepanja, da gre za tautologijo.

Kljub tem notranjim protislovjem v posameznih točkah Kuhnove argumentacije za specifično teorijo objektivnega izbora znanstvenih teorij (hipotez) - označili smo jo kot "lokalni" determinizem izbora teorij - je Kuhn predvsem preko sodobnih šol sociologije znanosti vplival na razvoj sodobne interpretativne družboslovne metodologije. V njegovi teoriji izbora znanstvenih teorij oziroma hipotez je implicitno prisotnih cela vrsta metodoloških predlogov, ki so jih kasneje razvijali znani avtorji te metodološke usmeritve. Kritična analiza vseh teh neposrednih in posrednih vplivov bi seveda zahtevala novo, samostojno obravnavo.